

Söyleşiler²

↳ BÜROKRASI ÜZERİNE

ZEYNEP
ÇELİK
ALEXANDER
İLE SÖYLEŞİ

17. ULUSLARARASI MİMARLIK SERGİSİ
VENEDİK BİYENALİ
TÜRKİYE PAVİYONU

WWW.
PAVILIONOF.TURKEY21
IKSV.ORG

Architecture¹² as² Measure⁷
Ölçü⁴ Olarak⁶ Mimarlık⁸

Melis Uğurlu:

Larkin Binası ve Kew Herbariumu üzerine yaptığınız araştırmalarda veri biriminin varsaydığımızdan daha eski bir tarihi olduğuna; 18. yüzyılın kâğıt teknolojileri, 20. yüzyılın başlarındaki botanik araştırmaları ve modern ofis yönetim sistemleri gibi olguların ise günümüzün büyük veri rejiminin birer öncülü olduğuna işaret ediyorsunuz. Bu köklü tarih, veriyi algılama biçimimizi ve onun mimarlıkla ilişkisini nasıl etkiliyor?

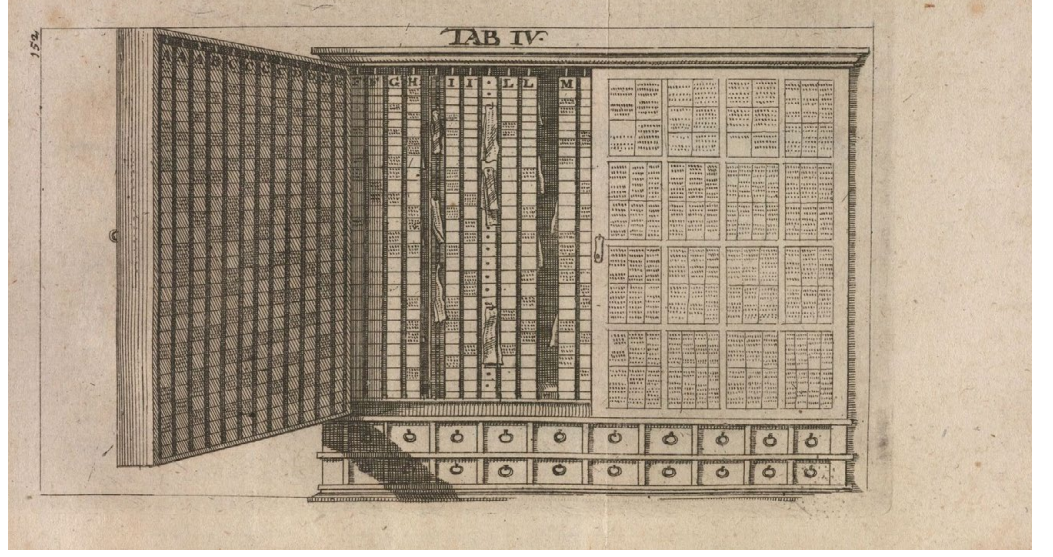
Zeynep Çelik Alexander:

Hem araştırmacılar hem de popüler yayın organları, büyük veri rejimlerinin ortaya çıkışını, sıklıkla elektronik bilişim tekniklerinin yükselişiyle ilişkilendiriyor. Bize tekrar tekrar anlatılan hikâye bu. Kimi zaman günümüzdeki bilgi bombardımanı, erken modern dönemde hareketli tip baskı icat edildiğinde maruz kalınan yüklemeye benzetiliyor. Örneğin tarihçi Ann Blair'ın *Too Much To Know* isimli kitabındaki iddiası bu yönde.¹ Tarihselleştirmeye dair her denemeye sıcak baksam da bu tür okumalara tam katılmıyorum, çünkü bu gibi düşünce biçimleri epistemik rejimlerin yükselişinde teknolojinin kaçınılmaz bir rol oynadığına; mesela hareketli tip baskı ya da internetin, onları izleyen bilgi bombardımanından sorumlu olduğunu iddia ediyorlar. Ben ise modernitede, nicelleştirmenin artışının yönetimsellik ile ilgili ("yönetimsellik" sözcüğünü Michel Foucault'ya atıfla kullanıyorum) olduğunu savunan araştırmaları daha ikna edici buluyorum. Özellikle modernitede "güven teknolojilerinin" merkeziliğine dair inandırıcı açıklamalar sunan tarihçi Theodore Porter'ın çalışmaları geliyor aklıma.² Porter'a göre nicelleştirme (buna verinin yükselişini de ekleyebiliriz)

¹ Ann Blair, *Too Much to Know: Managing Scholarly Information before the Modern Age* [Bilecek Çok Şey Var: Modern Çağ Öncesinde Akademik Bilgiyi Yönetmek] (New Haven, CT: Yale University Press, 2011).

² Theodore Porter, *The Rise of Statistical Thinking, 1820-1900* [İstatistik Düşüncesinin Yükselişi: 1820-1900] (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2011); Theodore Porter, *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life* [Sayılara Güvenmek: Bilim ve Kamusal Hayatta Nesnellik Arayışı] (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1996).

sadece teknolojik ya da bilimsel bir gereklilik değil, aksine yeni yönetimselliğin rejimlerinin gerektirdiği, bürokrasinin modern türlerinin aracılık ettiği bir yönetim biçimi olarak görülmeli. Mimarlık, hem bürokrasiyi mümkün kıldığı hem de onun sınırlarını çizdiği için bu tarihin yazımında önemli bir rol oynuyor.

Vincent Placcius, De arte excerpenti: Vom Gelahrten Buchhalten (Stockholm/Hamburg, 1689).

Ian Erickson:

Kew Herbariyumu'yla ilgili çalışmanızda herbariyumun mimarisinin, teorik olarak sonsuza dek uzayabilecek bir bilgi arşivleme sistemine fiziksel sınır işlevi gördüğünden bahsediyorsunuz.³ Herbariyumun bu analizi yapıları ayrı bir nesne olarak bakan tipik yaklaşımları tersyüz ederek mimarlığın sınırlandırdığı bilgi sistemini inceliyor. Böylelikle de herbariyumun bürokratik sistemini lojistik, teknolojik, epistemolojik ve politik boyutlarına ayırabiliyorsunuz. Mimarlığı etkileyen ve sıklıkla görünmez olan bu güçleri ne denli dikkate aldığınızı düşünürsek, bürokrasinin mimarlık araştırmalarıyla ilişkisini anlamak neden önemli ve bu yaklaşım mimarlığa bakışımızı nasıl değiştiriyor?

Z.Ç.A.:

Evet, önceden de söylediğim gibi pek çok durumda mimarlık sonsuzluk iddialarını sınırlıyor. Bu iddia, Aydınlanmanın dünyadaki tüm bilgiyi tek bir çatı altında barındırma arzusu kadar masum değil, çok daha sinsi bir yanı var. Carl Wennerlind gibi tarihçilere göre Adam Smith'in anladığı hâliyle merkantilist ekonomiden politik ekonomiye geçiş, sınırlılık fikrinin yeniden düşünülmesiyle ilgili.⁴ Yani burada sonsuzluk masum bir kavram değil. Wennerlind, politik ekonomi fikrinin izini 17. yüzyılda simya konusunda yazıp çizen Hartlib Çemberi'ne dek sürüyor.⁵ Simyanın amacı, sınırlılığı sonsuzluğa dönüştürmek; aynı adı metalleri altın ya da gümüşe çevirip eldeki kaynaklardan sınırsız değer elde etmekte olduğu gibi.

Bu yüzden de sonsuzluk fikri, sınırları çizilmemiş, sonsuza dek genişleyecekmiş gibi sunulan bir ekonomi fikriyle bağlantılı. 18. ve 19. yüzyıldaki tartışmalar da buna işaret ediyor: Bir ekonomi korumacı mı kalmalı yoksa gümrük vergisine mi başvurmalı? Serbest ticarete açılmalı mı yoksa kapalı mı olmalı? Bu

3 Zeynep Çelik Alexander, "Managing Iteration: The Modularity of the Kew Herbarium," [Tekrarı Yönetmek: Kew Herbariyumu'nun Modülerliği] Iteration: Episodes in the Mediation of Art and Architecture [Tekrar: Sanat ve Mimarlığın Aracılığından Bölümler], der. Robin Schuldenfrei (Londra: Routledge, 2020), s.1–24.

4 Carl Wennerlind, Casualties of Credit: The English Financial Revolution, 1620–1720 [Kredi Kazaları: İngiliz Finansal Devrimi, 1620–1720] (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011).

5 a.g.e.

fikir, günümüzde de geçerliliğini koruyor. Örneğin Silikon Vadisi'nin söylemine göre dünyanın kaynakları sınırlı olsa dahi teknoloji sınırsız büyümeyi (mucizevi bir şekilde!) mümkün kılıyor. Bu bakımdan Silikon Vadisi, 21. yüzyıla geçmişte simyanın yaptığı gibi bir şey söz veriyor. Bana göre sonsuzluğun sadece epistemik rejimlerin üzerine atılmış romantik bir cila olmadığını ve iktisadi liberalizmle, özellikle de liberalizmin serbest piyasayı savunan cinsiyle, bağlı ideolojilerinin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtmek lazım.

Mimarlığın ilginç yanı, yapılar söz konusu olduğunda sonsuzluk kavramının kelimenin gerçek anlamıyla duvarlarla karşı karşıya gelmesi. Kew Herbaryumu ya da Larkin Binası gibi örneklere bakarsak, sistemin genişleme iddialarının temelini oluşturan birimlerin birbiriyle değiştirilebilirliğinin fiziksel sınırları olduğu anlaşıldıkça, sınırsız genişleme iddialarının geçersiz olduğu iyice belli oluyor. Örneğin, Kew kompleksindeki her yapı, bitkibilim evreninin tümünü kapsama arzusuyla tasarlanmış olsa bile komplekse yeni yapılar ekleme ihtiyacı

Herbaryum, Kew Kraliyet Botanik Bahçesi, 1901, içeriden görünüş. Kew Kraliyet Botanik Bahçesi, Araştırma Koleksiyonu ve Kütüphane, Londra.

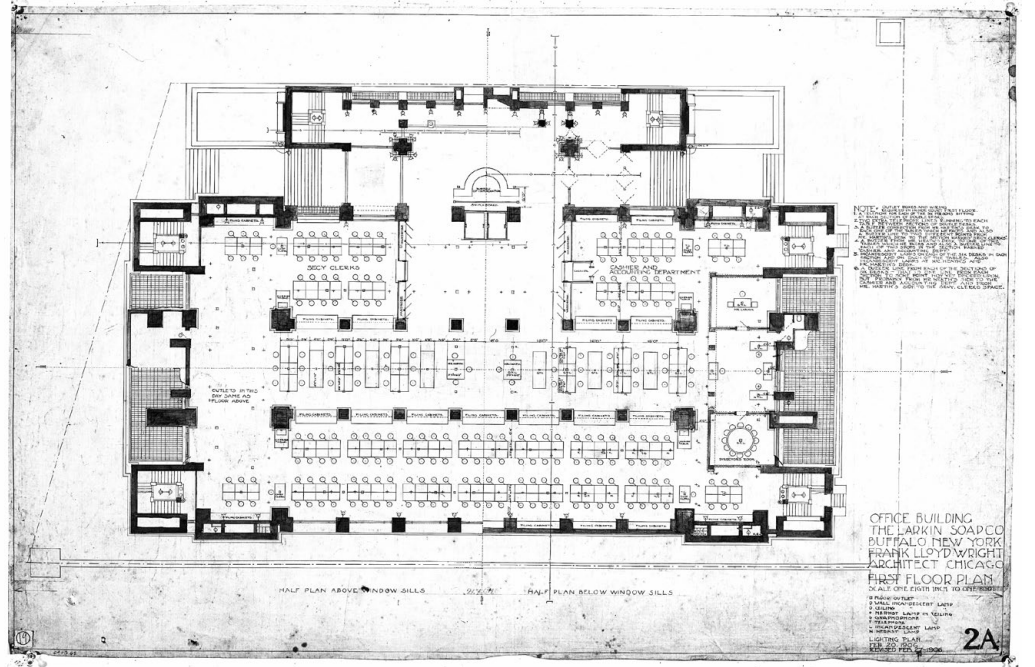
doğdukça bu varsayımın tekrar tekrar yanlış çıktığı görülüyor. Larkin örneğinde ise yapı, hem bilginin hem de emek ve ekipmanın düzenlenmesini ve yeniden düzenlenmesini kolaylaştıracağı varsayımıyla tasarlanmış. Bu durum bir deste karta benzetilebilir. Yine de son kertede departmanların coğrafi düzenlemesine ihtiyacı duyuluyor ki bu sistemin sonsuzluk varsayımının yanlış olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla, hem sonsuzluk hem de değiştirilebilirlik iddiaları mimarlığın fiziksel sınırları yüzünden gerçekleşemiyor. Tabii burada "mimarlık" derken yalnızca yapıları değil, evrak klasörlerini, rafları vs. kastettiğimi de söylemek lazım. Daha farklı ifade etmem gerekirse; mimarlık, veri epistemik rejiminin sonsuzluk ve değiştirilebilirlik iddialarının sınırlarını tanımlayan fiziksel bir çeper.

M.U.:

Biraz mekândaki evrak klasörlerine, raflara ve ekipmanlara dikkat çekmek istiyorum. Larkin Binası üzerine yaptığınız araştırmada evrak işlerinin akışı ve mekânın tasarımı arasındaki ilişkiden, ofis malzemelerinin bu akışı yönlendirmede önemli bir rol oynadığından bahsediyorsunuz. Bu ilişkiyi ya da akışı tersten ele almak mümkün mü? Yani mimarlık bürokrasiyi ya da bürokratik düzeni sağlamanın hiç ölçüsü oldu mu?

Z.Ç.A.:

Burada “bürokrasi” sözcüğünün etimolojisini düşünmek faydalı olabilir. Evrak işleriyle ilgili kitabında Ben Kafka bunun şakasını yapıyor.⁶ Bruno Latour’a göre ise, “Hegel ve Weber’den bu yana bürokraşiye atfedilen ‘rasyonalizasyon’ yanlışlıkla [Prusyalı] bürokratların ‘akıllarıyla’ ilişkilendirilmiş. Asıl mesele dosyaların kendisinde.”⁷ Bürokrasi hem bir kişinin egemenliği anlamına gelen otokrasiden, hem de çoğunluğun egemenliği anlamına gelen demokrasiden de farklı; etimolojisine bakarsak daha ziyade yazı masası ya da ofis alanından oluşan büronun egemenliğini ifade ediyor. Bu yüzden de bürokrasi, otoritenin tuhaf bir biçimde insanlardan mekâna ya da bir ekipmana teslim edilmesi olarak da tanımlanabilir. Otorite artık hükümdarın da halkın da elinde değil; aksine bürokrasi, otoritenin ekipmandan ya da mekândan çıktığı izlenimini veriyor, bunu da politik açıdan tarafsız bir biçimde yaptığı yanlışlamasıyla birlikte sunuyor. Demek ki daha sözcüğün etimolojisinden bürokraşide mimarlığın ayrıcalıklı bir konumu olduğunu görmüş oluyoruz. Bir başka deyişle bürokrasi, masaların ve mekânların işleri yönettiği bir idare biçimi. Elbette durum gerçekte böyle değil ama bu teslim yanlışlaması her halükârda aydınlatıcı. Bu bakımdan da evet, mimarlığın bahsettiğimiz idare biçiminin ölçüsü olduğunu söyleyebilirim, ayrıca gücün nasıl dağıldığını anlamak için de iyi bir yer.

Frank Lloyd Wright, Larkin Binası, Buffalo, New York, 1903–6, ana kat planı (0403.065, Frank Lloyd Wright Vakfı Arşivi [New York Modern Sanat Müzesi | Avery Mimarlık ve Güzel Sanatlar Kütüphanesi, Columbia Üniversitesi, New York]).

I.E.:

Az önce bilim tarihçisi Theodore Porter’dan bahsetmenize sevindim, Kew Herbariyumu üzerine yaptığınız araştırmada bürokraşiden Porter’ın kullandığı terime atıfla “ahlak teknolojisi” olarak bahsetmeniz ilgimi çekmişti. Eğer bürokrasi gerçekten de bir ahlak teknolojisiyse ahlakı araştırmamız için kimin ahlakı, kimin adına, kimin gücüyle, hangi amaçla gibi bir dizi ikincil soruyu da beraberinde getiriyor. Bu soruların ışığında, bürokraşinin ahlaki ifadesi mimarlık için neden

6 Ben Kafka, *The Demon of Writing: Powers and Failures of Paperwork* [Yazarlığın İblisi: Evrak İşlerinin Gücü ve Eksiklikleri] (New York, NY: Zone Books, 2012).

7 Bruno Latour, “Visualization and Cognition: Thinking with Eyes and Hands,” [Görselleştirme ve Kavrama: Gözlerle ve Ellerle Düşünmek] *Knowledge and Society: Studies in the Sociology of Culture Past and Present* [Bilgi ve Toplum: Geçmiş ve Günümüzün Kültürünün Sosyolojisi Üzerine Araştırmalar] 6 (1986), 28.

önemli ve onu ne kadar genişletebiliriz? Bürokrasinin her örneğinin ahlaki bir boyutu var mı? Mimarlığın kendi bürokrasileri olan sözleşmeleri, sipariş formları, lisanlandırma sınavları vb. şeyler de işaret ettiğiniz gibi ahlaki bir boyut taşıyor mu?

Z.Ç.A.:

Harika bir soru. Mimarlığın her türünün böyle bir ahlaki rolü yok. Tarihsel açıdan baktığımızda mimarlığın Batı'da bu rolü devraldığı an Aydınlanma dönemi diyebiliriz. Basitleştirmek gerekirse, bu noktada mimarlığın ahlaki ilişkilere aracılık eden bir teknolojiye dönüştüğünü söyleyebiliriz. Porter, 19. yüzyılda –bir yandan müşterileri için kayıtlarla oynayacak konumda olan, diğer yandan da kamu yararını temsil eden profesyoneller olmaya dair ahlaki iddialarda bulunan muhasebeciler gibi– uzmanların kullandığı ahlak teknolojilerinden bahsediyor. Bu bürokrasinin tarihine odaklanmayı neden sevdiğimle direkt olarak ilişkili. Max Weber gibi düşünürler bürokrasiyi modernitenin akılcılaştırma eğiliminin belirtisi olarak kuramlaştırırken tam da bahsettiğimiz şeyi; yani bürokrasinin gücün tek kişinin değil, pek çoğunun elinde olduğu siyasi bir düzeni olduğu anlayışını baz almıştı.⁸ Bunu nasıl yaparsınız? Bazı kurallar belirler ve herkesten onlara uymalarını istersiniz. Bu açıdan bürokrasinin kural takip etmeye dayalı bir rejim olduğunu söyleyebiliriz. Kuralların şeffaflığı ve erişilebilirliği ise ayrı bir konu, herkesin onlara uyabilecek bir konumda olup olmaması ise ondan daha da zor bir konu. Belli ki değiller, ama bürokrasinin bu etkiyi yaratması önemli. Bu bakımdan da bürokrasinin yavanlığı çok mühim.

Öte yandan bu evrensel bir koşul değil. Batı'da mimarlığın bir tür ahlak teknolojisi olarak sunulması ve açıkça siyasi bir rol oynamaya başlaması 18. yüzyılın sonlarına denk geliyor. Mimari modernite dediğimiz şeyin yükselişi, mimarların uzmanlıklarını müşteriler, mühendisler gibi uzmanlığını sunan diğer teknokratlar, müteahhitler, işçiler ve kullanıcılar vb. çeşitli paydaşlar arasında arabuluculuk yapmak üzere sunmaya başladıkları dönem. Mimarlık eğitimi alırken bize mimarlık pratiğine dair de bu öğretilmişti; mimarlar “kamu” denen bir güç için çalışır ve mimarın görevi, orada olmayanlar adına konuşabilmek olarak tanımlanır. Başka bir deyişle, mimarlığın toplumun tümüne fayda sağlamayı görev edindiği bir dönemde, mimari uzmanlık bir çeşit ahlak teknolojisine dönüştü. Bu, daha önce –mesela Batı'daki mimarların Papa ya da hükümdarlar için çalıştığı 17. yüzyılda– mümkün değildi. Ne zaman ki müşteri “kamu” dediğimiz şey oldu, ancak o zaman böyle bir olasılık var oldu.

I.E.:

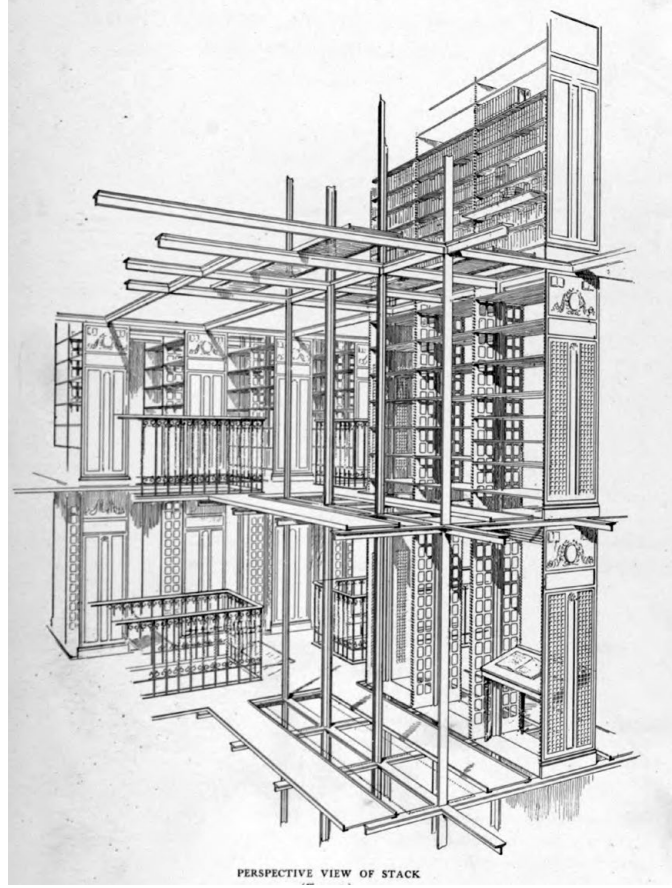
Bürokrasi ve ahlak teknolojisi üzerine ilerleyen sohbetin yönünü bir dizi değeri ve standardı uygulamanın nelere yol açtığına çevirmek istiyorum: yani yeknesak bir biçime sokulduklarında ortaya çıkan şeylerin sınıflandırılması. Kew Herbariumu'ndaki botanik numunelerin standart biçimlendirilmesini anlatırken bilgi toplamanın ve üretiminin bu türünden “homojen ampimizm” olarak bahsediyorsunuz. Homojen ampimizm kendisini düzenleyen kurama karşı başışık olacak bir biçimde yapılmış. Bu da bilgi kataloglaması yönteminin, bilginin gelecekteki yorumlarından ayrıştırıldığı anlamına geliyor. Düzenleme sisteminden bağımsız olan bilgi yapılandırma biçiminin önemi nedir ve bu tür bir bilgi yapılandırması onun üzerine bindirilen düzenleyici sistemler arasında nasıl gerilimler mevcut?

Z.Ç.A.:

Bunu açıklamak için okurlarımızın daha aşına olabileceğini düşünerek kütüphane sistemleri örneğine başvurabiliriz. Batı'nın modern sınıflandırma yöntemlerinin yükselişinden önce kütüphaneler nişlerden oluşuyordu. Nişlerden biri diyelim felsefeye, diğeri güzel sanatlara, bir diğeri de astronomiye ayrılırdı. Bunun gibi bir modelde bir bölümde yer kalmadığında tüm sistem geçersiz kalırdı. Bu tür katı sistemlere kimi zaman “mutlak sistemler” denilir. Diğeri uçta ise “göreceli sistemler” var. Örneğin Library of Congress Sınıflandırma

⁸ Max Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology* [Ekonomi ve Toplum: Yorumlayıcı Sosyolojinin Bir Taslağı] (New York: Bedminster Press, 1922 [1968]).

Sistemi ya da Dewey Sistemi göreceli sistemler. Bu sistemlerde bizi koleksiyona yönlendirecek mutlak bir payanda ya da öz yoktur ve koleksiyon hep bir sonraki rafı ele geçirecek şekilde genişletilebilir. Tabii bütün bunlar yeni bir mimarlığa ihtiyaç duyuyor –örneğin; 19. yüzyılın sonunda ABD’de Snead raf türü– ve tüm girişim algoritma görevini üstlenecek yeni bir dizinleme teknolojisine. Kew Herbariumu’nda dizin bitki bilimcilerin zihinlerindeki Linneaus tarafından geliştirilmiş bir sistem. Library of Congress örneğinde ise dizin; konu, coğrafya ve benzerlerine göre ayarlanıyor. Başlangıçta bu yalnızca kart kataloglarında kullanılırken şimdi MARC gibi online olarak çalışan kataloglarda da böyle.⁹

Kongre Kütüphanesi'nin kesiti ve kuzeydeki raflarının planı. Snead and Company Iron Works'ten, Library Planning: Bookstacks and Shelving [Kütüphane Planlamak: Kitaplıklar ve Raflar] (Jersey City, NJ: Snead & Co. Iron Works, 1908), 23–24.

I.E.:

Bir yandan da Kew Herbariumu'nun var olmasını sağlayan destek sistemlerini düşünüyorum. Herbarium devasa lojistik ağlar, aktarım röleleri, iletişim rotaları, küresel işgücü ve kraliyete hizmet eden diğer yönetim teknikleriyle sarılmış ve destekleniyor. Sizin bu sistemlerle ilgili analizinizin giderek daha fazla araştırmacının tedarik zincirlerini, malzeme akışlarını, lojistiği ve bunları destekleyen bürokrasileri ciddi anlamda yeniden değerlendirmesiyle somutlaşan maddi hassasiyetle bağlantılı olduğunu görebiliyoruz. Mimarlığa bu açıdan bakmak neden değerli, bir de bu hassasiyetin neden özellikle günümüzde geliştiğini düşünüyorsunuz?

Z.Ç.A.:

Evet, bunu “maddesel dönüş” olarak adlandıranlar var, tabii birçok başka terim de kullanılıyor. Maddeselliğe dair bu iddialara karşı birkaç nedenden ötürü şüpheli yaklaşığımı itiraf etmeliyim. Öncelikle bana öyle geliyor ki –ve

9 Zeynep Çelik Alexander, “Stacks, Shelves, and the Law: Restructuring the Library of Congress,” [Yığınlar, Raflar ve Mevzuat: Kongre Kütüphanesini Yeniden Şekillendirmek] Grey Room 82 (Kış 2021): 6–29.

bu yalnızca basit gözlemlerime dayanıyor– metafizikten tamamıyla kurtulmak için maddesellikten ya da maddecilikten ne kadar çok bahsedersen metafizik ışın içine o kadar daha karışıyor. Sanat tarihini ele alalım, sanat tarihçileri eserlerin maddeselliğinden bahsettikçe –tekrar edeyim, burada bir nevi antropologmuşcasına gözlem yapıyorum– sanatı daha da kutsallaştırıp ona dünyadaki başka bir şeye benzemez, farklı bir maddeselliğe sahip özerk bir nesne muamelesi yapıyorlar. Ayrıca dolaşım debilerini takip etme arzusu –ki bu sıklıkla bir tür organizmanın dolaşımı gibi düşünülüyor– liberalizmin kendi kendini düzenleme gücüne sahip olduğu iddiasına dayalı ideolojik konuma rahatlıkla teslim olabilir. Bu iki nedenden dolayı malzeme akışlarını fazla vurgulamak tehlikeli olabiliyor. Kendi çalışmalarım da ben de sıklıkla bahsediyorum dolaşımdan, ama bunu yaparken bir yandan da malzemelerin iyi birer akışa sahip olmadığının altını çizdiğimi umuyorum. Kew Herbaryumu gibi girişimlerin yükselişinin serbest piyasa yaklaşımlarının güçlenmesiyle denk düştüğünü artık fark edebiliyorum. Çünkü ağlar genel anlamda daha serbest bırakılırken sistemin düzgün işlemesi için onları düzenleyecek depolar dolusu bilgiye ihtiyaç duyuluyor. Bu hiçbir şekilde Kew Herbaryumu'nun iyi işlediği anlamına gelmiyor, aksine Kew'in homojen ampirizmi o kadar da homojen değil. Burada bir şeyleri Güney Amerika'dan İngiltere'ye ya da İngiltere'den Hindistan'a tıkr tıkr getirip götürün bir makineden söz etmiyoruz. Hatta bu süreç bir yanlışlıklar komedyası olarak tasvir edilebilir. Bitkiler ölüyor, gemiler batıyor, plantasyonlar istenen mahsulleri üretmiyor. İşler yolunda görüldüğünde bile piyasa çöküyor. Bütün bunlar akışı ciddi biçimde engelliyor ve sistemde sürtünmeye yol açıyor. Hatta denilebilir ki böyle sistemlerde akıştan çok sürtünme mevcut.

M.U.:

Sohbetimizi bitirmeden önce doğaları gereği nesnel oldukları varsayılan sayılar, veriler ve hakikatler üzerinden nesnellik ve öznellik tartışmasına değinmek istiyorum. The History of the Modern Fact'te [Modern Olgusal Gerçeğin Tarihi] bu nesnelliği sorgulayan Mary Poovey, onların yoruma açık doğasından bahsediyor: Sayılar, nesnel olsalar dahi neyin sayılması gerektiğine dair teorik varsayımları temsil ediyorlar.¹⁰ Bu gözlemi uygulamaya da genişletebiliriz: Toplanan her veri, onu toplamak için incelenen alanlara ya da koşullara dair bir açıklamayı; ayrıca her kural, düzenleme ya da standart da onu yaratanların değerlerini ve varsayımlarını ortaya çıkarıyor. Benzer şekilde kimi verilerin ya da kuralların eksikliğinin de aktardığı belli mesajlar var.

Raw Data is an Oxymoron'un [İşlenmemiş Veri Oksimorondur] girişinde Lisa Gitelman ve Virginia Jackson bunu açıklamak ve anlamak için güzel bir benzetme sunuyor. Fotoğraf imgesiyle veriyi karşılaştırarak; fotoğrafı çerçevelemek veya nerede durup çekim yapacağını seçmek gibi unsurların işi öznel kılan yanları olduğu gibi verilerin de çerçeveye almak ya da çerçevelemek üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini vurguluyorlar.¹¹ Yani, veri bizim katılımımızı gerektiriyor, bu da işin içine öznellik katıyor. Ancak Lorraine Daston ve Peter Galison'a başvuracak olursak nesnelliğin tarihi ister istemez benliğin öznelliğinin tarihine dönüşüyor.¹² Bunu mimarlığa uyarladığımızda nesnellik kisvesi altındaki öznellik karşımıza nasıl çıkıyor?

Z.Ç.A.:

Doğru, haklısınız. Veri rejimlerinde, öznellik (gündelik dilde anladığımız hâliyle öznellik) nesnelliği görmezden gelerek yaratılıyor. Mary Poovey de bu açıdan çok önemli bir dayanak noktası. Poovey modern olgusal gerçek dediğimiz şeyin tarihini çift girişli defter tutma eylemi üzerinden anlatıyor. Ben kaydediyorum, siz kaydediyorsunuz. Eğer sonuca nesnel diyebiliyorsak onları karşılaştırıp uzlaşmaya varabildiğimiz için –yani Porter'ın ahlak teknolojisi dediği teknolojiyi kullandığımız için. Yaptığınız önemli atıflara Foucault'yu da eklemek

10 Mary Poovey, The History of Modern Fact [Modern Hakikatler Tarihi] (Chicago: University of Chicago Press, 1998).

11 Lisa Gitelman ve Virginia Jackson, der., Raw Data is an Oxymoron [İşlenmemiş Veri Oksimorondur] (Cambridge, MA: MIT Press, 2013).

12 Lorraine Daston ve Peter Galison, Objectivity [Nesnellik] (New York: Zone Books, 2007).

isterim, o da liberalizmin kendi kendini inkâr eden bir yönetim biçimi olduğunu söylüyordu; yani burada mesele, özneliği nesnellik kisvesi altına sokmak olabilir.¹³ Foucault özgürlük fikrinin –istediğinizi söylemenize izniniz olması anlamındaki– serbest ticaret anlamındaki özgürlükle bir araya geldiği ana dikkat çekiyor. Eğer mesele özgür olmaksa özneliği ancak nesnellik adı altında yaşayabiliyorsunuz. Özneliğin nesnellik kisvesine sokulması veya nesneliğin öznellik olarak sunulması, Foucault'nun modern liberalizm olarak tanımladığı şeyin ayrılmaz bir parçası. Bu yüzden verinin ideolojik bir boyutu olduğunu eleştirmek yeterli değil, aynı zamanda verinin öznel ihtiyaçlara hizmet etmek üzere nesnel rolü yaptığı da anlaşılmalı.

---

13 Michel Foucault, *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979* [Biyopolitikanın Doğuşu: Collège de France Dersleri (1978-1979)] (New York: Palgrave Macmillan, 2008).

Yazar hakkında

Zeynep Çelik Alexander mimarlık tarihçisi. Columbia Üniversitesi Sanat Tarihi ve Arkeoloji Bölümü'nde Aydınlanma Çağı'ndan günümüze olan bir süreci kapsayan mimarlık tarihi ve kuramı dersleri veriyor. *Kinaesthetic Knowing: Aesthetics, Epistemology, Modern Design*'in [Kinestetik Bilgi: Estetik, Epistemoloji, Modern Tasarım] (University of Chicago Press, 2017) yazarı ve *Design Technics: Archaeologies of Architectural Practice* [Tasarım Teknikleri: Mimarlık Pratiğinin Arkeolojileri] (University of Minnesota Press, 2020) kitabının (John May'le birlikte) editörü.